

СТАНОВИЩЕ

Относно:	<i>дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор“</i>
Докторант:	<i>Таня Ралчева Панчева</i>
Дисертация:	„Методология на обучението по лидерство и оценка на резултата. Анализ на българския опит в контекста на световните стандарти“
Докт. програма:	3.3 Политически науки (Публична администрация)
Научен р-л:	доц. д-р Албена Танева
Становище:	<i>доц. д-р Деница Горчилова</i>
ВУ:	катедра „Публична администрация“, УНСС
ПН:	3.7 “Администрация и управление”, н.с. “Организация и управление извън сферата на материалното производство (Институции на гражданското общество)“
Основание:	Заповед No. РД 38-652 / 13.12.2023 на Ректора на СУ

1. Обща характеристика на представения дисертационен труд

В техническо отношение, разработката на докторант Таня Панчева има всички традиционни характеристики на дисертационен труд – достатъчен обем (158 страници); въведение, основен текст и заключение; списък на използваните източници; едно приложение. В съдържателно отношение е следвана широко прилаганата методология в изграждането на едно дисертационно изследване – проучване на наличната теоретична литература (Глава първа), изследване на актуалното състояние на проблема (Глава втора) и авторско предложение на решаването му (Глава трета).

Избраната тема е с **актуалност**, обоснована през различни стратегически и нормативни документи, регулиращи сферата на образованието в България. По-ценен в това отношение е личния опит на докторанта – както се вижда от автобиографията, той е изцяло свързан със системата на образованието – като учител в частни и държавни образователни институции и като администратор в РУО София-град. В тази връзка личните наблюдения, погледът на различните нива на реализация и извлечените от практиката проблеми области (literature gap) дават реалното основание на автора да избере областта на своето научно изследване.

По отношение на **изследователския апарат** прави впечатление добре формулираната изходна точка (изследователски проблем) – търсене на отговор на въпроса дали съществува стандартизация в областта на обучението по лидерство в

образователната сфера. Това води до избор на обект и предмет; до добро формулиране на целта и произтичащите от нея задачи (вж. Въведение и Автореферат).

Тезата за наличие на „популярна мода“ в обученията по лидерство и необходимостта от изграждане на по-строга методология в провеждането им предполага (поне според моята логика) на първо място систематизация на промените в господстващите теми на обучения за изследвания период, следвана от анализ на потребностите и оттам – констатиране на евентуални разминавания и препоръки за отстраняването им. Авторът е възприел друга логика, която прави по-скоро моментна снимка на работата на регистрирани към МОН обучителни организации и предлаганото от тях съдържание.

По-голяма целенасоченост на изследването би донесло извеждането на повече **ограничения**. Така например, във Въведението и в части от основния текст се говори за нуждите от обучения по лидерски умения и на педагогическия персонал – една тема, която не намира своето развитие както при проведената анкета, така и в диференциране на предлаганите 5 подхода в методологиите за осъществяване на обучение.

2. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Резултатите от авторското изследване могат да бъдат характеризирани като приложни и методологични. Първият се базира на проведената онлайн **анкета** с 24 организации, които провеждат обучения по лидерство в областта на образованието. Така е изградена ясна моментна картина за редица характеристики на обученията – доколкото те са индивидуализирани, как оценяват резултати и др. подобни. Необходимо е да се отбележи, че авторът е положил усилия да популяризира тези нови за научната общност данни чрез представянето им на конференции и в една статия. Направените вследствие тази анкета констатации потвърждават изходния изследователски проблем за липсата на стандарти при обученията по лидерство и при оценката на тяхната по-нататъшна приложимост и устойчивост.

Като научно-приложен резултат може да бъде определена предложената в Трета глава **методология** за обученията по лидерство, разгърната в пет взаимосвързани подхода. Изключително интересно (с оглед и на професионалната реализация на автора) би било апробирането на тази методология и проследяването на резултатите при обучения, провеждани по нея за отделните образователни институции и за образователната система като цяло.

3. Оценка на научните и научно-приложни приноси

В автореферата са посочени четири приноса. Не мога да приема посочения първи принос за „обоснована необходимост от създаване на профилирани обучения по лидерство в различните сфери на дейност“. Именно в тази област са и основните въпроси, които повдигна у мен запознаването с текста на дисертацията. От една страна, прегледът на базови теории за лидерството и на традиционно дискутирани теми като качества на лидера или харизмата, са систематизирани при използване не само на класически текстове, но и със сериозно ударение върху съвременни български автори. Този подход заслужава адмирации, но той не съдържа елемент на новост. От друга страна, не намерих дискутирани въпросите за особеностите на образованието като система, на създавания в нея продукт, на специфичните участници и техните потребности. Предвид професионалния път на докторанта, това не са непознати за нея теми. От такава изходна точка би могло да се направи интересна собствена конструкция за ролята на лидера в системата на образованието; да се доразвие загатнатата тема за необходимостта от лидерски обучения не само за мениджъри и администратори, но и за педагогическия персонал. Разбира се, това е съвсем различен подход към разглеждания в дисертацията проблем, но е моето основание да отхвърля дефинирания първи принос.

Като безспорен приносен момент с приложен характер приемам конструираният профил на обученията и дефицитите на предлагането им в страната към момента (втори и трети принос) и изведените на тяхно основание изводи в края на Втора глава. Отново искам да подчертая, че това е и най-добре популяризирания пред научната общност резултат от авторовите изследвания.

Четвъртият принос е с научно-приложен характер и апробирането му в практиката е предстояща задача за докторанта, която не трябва да остава само в рамките на теоретичните разсъждения. Подобряването на лидерските умения на всички нива в управлението на образователната система несъмнено ще има положителен ефект и върху постиганите от нея резултати.

4. Оценка на публикациите по дисертацията

В подкрепа на дисертационното си изследване докторантът представя три доклада (един от тях под печат) и 1 статия, публикувани в периодични издания на УНСС и СУ. Те са свързани с темата на дисертацията и са представени в периода на обучение в докторантура.

5. Оценка на автореферата

Авторефератът представя добре изследователския апарат, както и изводите от всяка от главите. Направеното резюме на самата дисертация е коректно, но не е достатъчно, за да убеди читателя в постигнати от автора резултати. Някои основни параметри на констатираното чрез анкетата, като и систематизиран модел на 5те подхода в методологията биха обогатили съдържанието на автореферата.

Може би тук е мястото да се отбележи добрият стил на изразяване, умението за осъществяване на логични преходи от един елемент на текста (както на дисертацията, така и на автореферата) към друг; изключително коректното цитиране на използваните източници.

6. Критични бележки, препоръки и въпроси

Голяма част от критичните ми бележки вече станаха ясни от предходните части на становището. Чрез тях не оспорвам постигнатото от докторанта, а по-скоро извеждам своя поглед към обекта и предмета на дисертацията. Бих искала да отбележа, че авторското изследване има своята логика, която е ясна и се следва на всички етапи от текста.

Във връзка с убеждението ми, че това е една изцяло насочена към ясен проблем на съвременната българска практика, който може да бъде решаван и с активното участие на докторанта, ще допълня като **препоръки** при бъдеща работа:

- При композирането на различни анкетни проучвания е добре да помислите за анализа им не само чрез едномерни разпределения. При по-големи извадки и по-задълбочени въпросници, бихте могли да констатирате и доста корелации и факторни зависимости.
- Липсата на лидерски умения у директорите на средни училища в страната води до дефицити, които могат да бъдат оценени не само от държавата (и съответно отразени в стратегически и нормативни документи), но и от множество други заинтересовани страни – общини, бизнес, родители, ученици, висши училища и т.н. За мен би било изключително интересно да получа систематизирана информация относно нагласите към лидерството както в широката общественост, така и в професионалните общности.
- Темата за „образователно лидерство“ (вж. стр. 56-58 от дисертацията) може да бъде апробирана на българска почва – тя е относително непозната в научната литература.

Прочитът на текста със сигурност поражда и някои **въпроси**, по които би било интересно да чуем мнението на автора по време на защитата:

1) Като основополагащ проблем за своята дисертация посочвате „липсата на ясно разпознаваеми стандарти за специфично приложение на секторни обучения по лидерство“. Бихте ли се опитала да изведете няколко от тези специфични стандарти? Чия отговорност е тяхното разработване и(или) налагане?

2) В основната цел на дисертацията свързвате лидерската подготовка на кадрите в образованието с подобряването на качеството на публичните политики. Как виждате тази връзка? Не би ли трябвало на първо място да изследваме наличието на лидерски качества и връзката му с постиганите резултати от отделните образователни институции (вероятно и на системата)? Моля да развиете идеята си за мястото на публичните политики (извън нормативната рамка) в изследваната от Вас тема?

3) Средното образование в България се предлага както от публични, така и от частни организации. Имате ли поглед дали има различия в очакванията към училищните директори в това отношение? Съществуват ли данни дали частният сектор е по-активен в търсенето на лидерски обучение за своите мениджъри и преподаватели?

7. Заключение

Становището ми е, че **представеният труд има характер на самостоятелно научно изследване** и препоръчвам на уважаемото научно жури да **присъди ОНС „доктор“ на Таня Панчева** по п.н. 3.3 „Политически науки (Публична администрация)“ за дисертационния труд на тема „Методология на обучението по лидерство и оценка на резултата. Анализ на българския опит в контекста на световните стандарти“, разработен под научното ръководство на доц. д-р Албена Танева.

Автор на становището:

доц. д-р Деница Горчилова

6 март 2024 г.

София